

Lerjordshuse i Danmark i pisé og wellerwände 1780-1880

Af Søren Vadstrup.
Arkitekt m.a.a., lektor

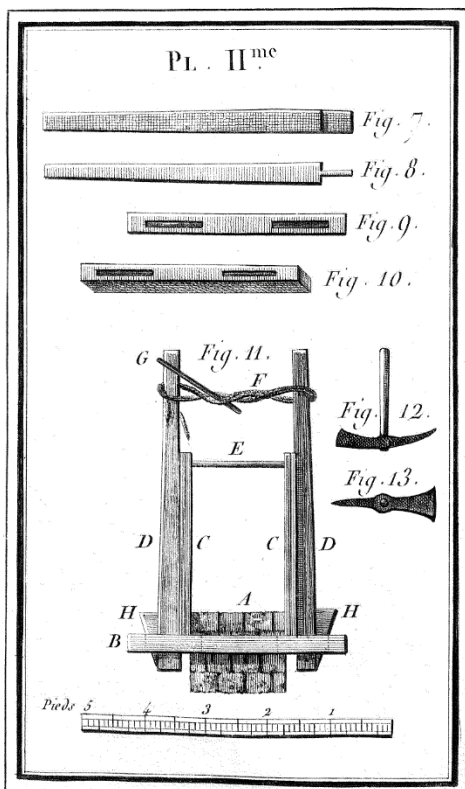

Den gamle 'almueskole' i
Jernbanegade i Fredensborg –
opført i 1830 i wellerwände-
teknik. Her med Dannebrog
vøjende.

Skolebygningen blev nedrevet i
1906 – 'afhensyn til en høj
bebyggelse' – som det bemærkes
på den fine opmåling, som den
lokale arkitekt Sven Risom
udførte, inden nedrivningen.
(se side 7).

Eet af udslagene af landboreformerne i Danmark i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet var, at man også ville forbedre og samtidigt billiggøre byggeriet på landet, både for gårdene, for husmandsstederne og for andre bygninger, f.eks. skoler.

I lande som Frankrig, Tyskland og England havde man stor erfaring i at bygge huse i lerjord, d.v.s. en blanding af ler, som man havde masser af i Danmark de fleste steder, og grus, som man havde endnu mere af.

I 1791 udgav arkitekt og professor i landhusbygning på École d'Architecture Rurale i Paris François Cointereaux en bog, *MAISON de TERRE ou de PISÉ Decorée*, hvor opførelsen af pisé-bygninger var beskrevet meget detaljeret med 12 plancher. Cointereaux havde selv studeret disse teknikker i sin fødeegn omkring Lyon. Bogen blev i løbet af kort tid utroligt populær og den blev meget hurtigt oversat til syv sprog (tysk, russisk, dansk, engelsk, finsk, italiensk og portugisisk). Allede samme år, i 1791, kom der en udgave på dansk, 'Vejledning til at bygge bekvemme og uforbrændelige huse af jord', udgivet af bogtrykker K. H. Seidelin - med to illustrationer i kobbersnit.

Cointereaux's bog og pisé-teknikken som sådan, der var billig i materialer, gav brandsikre huse med meget lidt træforbrug, og ikke mindst medførte et sundt indeklima, tiltrak også opmærksomhed fra tidens store arkitekter som Henry Holland (1745-1806) i England, Thomas Jefferson (1743-1826) i Amerika, David Gilly (1748-1808) i Tyskland og Nicolai L'vov (1751-1803) i Rusland – samt den danske arkitekt C. F. Hansen (1756 – 1845). Hansen var, fra han var 26 år gammel, i årene 1782 – 1804, 'Landbygningsinspektør' i Slesvig og Holsten.

Planche 2 i Cointereaux's bog fra 1791, der viser konstruktionen af de adskil- og flytbare kasser af brædder, samlet med kiler og en 'spansk tvinde' af tovværk, som lerjorden stemples ned i.

Brandinspektør Boeckmann's hus i Meldorf i Ditmarsken, opført i 1795 af Landbygmester C. F. Hansen. Huset er opført i pisé-teknik (stampet lerjord), der på dette tidspunkt var en helt ny 'fransk' byggeteknik i Nordtyskland, til forskel fra den lokale 'wellerwände-teknik'. Huset er stadig det eneste pisé-hus i landsdelen.

I byen Meldorf i Dittmarsken skulle C.F.Hansen i 1795 bygge et nyt hus til den stedlige Brandinspektør Boeckmann, idet det gamle var brændt (!). Boeckmann ville derfor gerne bo i, og også gerne fremvise, en brandsikker bygning. Så han fik C. F. Hansen til at bygge huset i den nyeste moderne 'franske' lerjords-teknik, kaldt pisé, formentlig fordi han, eller måske begge to, havde læst Cointereaux's bog. Navnet Pisé, stammer fra det latinske ord *pinsare*, der betyder at stampe-/banke. Metoden er første gang beskrevet af Vitruvius' 'Ti bøger om arkitektur', fra år 14 f.Kr.

Dette projekt vakte imidlertid så stor interesse i Danmark at 'Rentekammeret', d.v.s. regeringen, året efter færdiggørelsen sendte kaptajn ved Vejkorpset D. A. von der Recke til Meldorf for at studere byggeteknikken og samtidigt invitere lokale håndværkere at følge med til Danmark for at lære denne teknik fra sig.

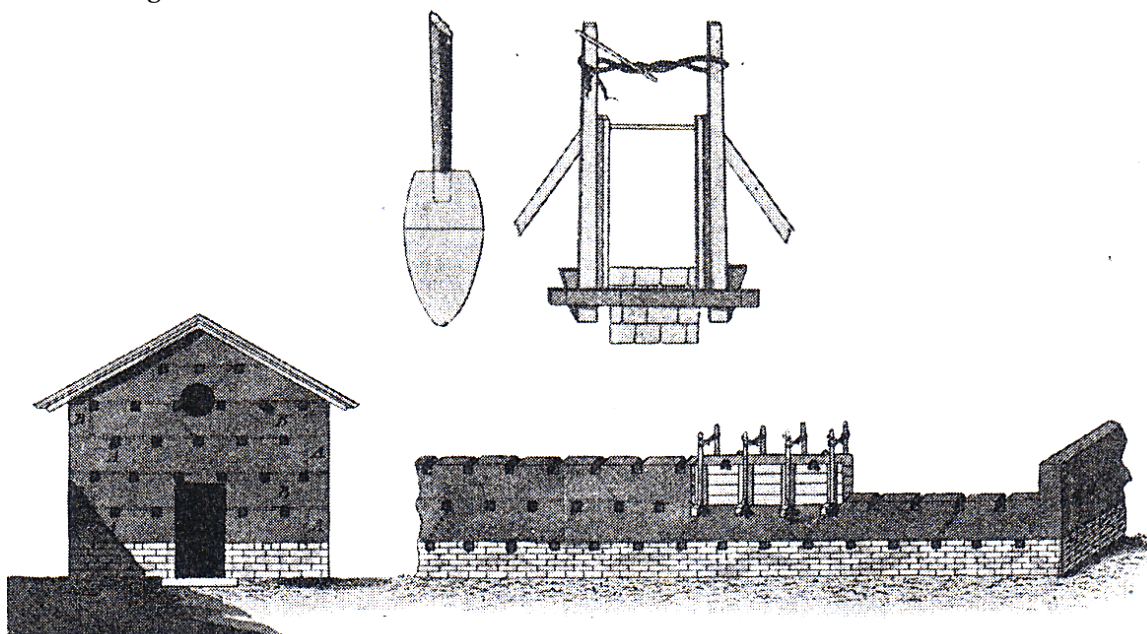

Illustration fra den tyske udgave af Cointereaux's bog: D. Gilly: Land-Bau-Kunst (1798). Den er, i lighed med Seidelins danske udgave, tegnet fuldstændigt af fra den franske bog. Illustration fra Sven Risom: Nordiske Lerjordshuse.

Von der Recke's bygninger

Da von der Recke kom hjem til Danmark i 1797 fik han besked på at bygge to forsøgs- og demonstrationsbygninger i pisé, et udhus til skolen i Grønholt og et husmandssted på Sejerø. Det sidste var 12 x 24 Alen, d.v.s. 7,50 x 15 meter.

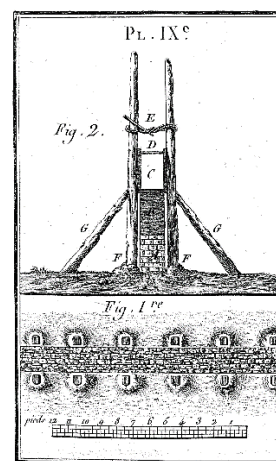

Rytterskolen i Grønholt fra 1721, som Kaptajn von der Recke som forsøg byggede et jordstampet **udhus** til i 1797 i pisé. Formentlig en stald med lo og lade til skolelæreren. Bygningen findes dog ikke mere. Fotografi af Rytterskolen fra 1915. <http://www.fredensborgarkiverne.dk/lokalhistorien/groenholtshistorie>

Pisé

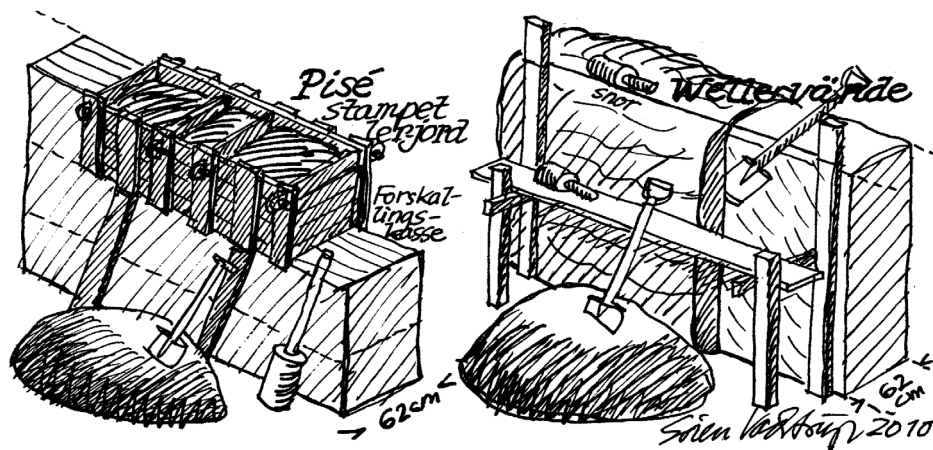
En pisé-væg bygges op af en 'jordfugtig' blanding af ler og grus i alle fraktioner - fra fint ler til småsten. Ifølge François Cointeraux består den bedst lerjord til pisé af 0 - 20% grus, 40 - 50% sand, 20 - 35% silt, 15 - 25% ler. En prøve på, at lerjordsblandingen ikke er for tør eller for våd foretages ved at trille to kugler på omkring 2,5 cm i diameter. Mens den ene kugle ligger i håndfladen, skal man kunne 'løfte' denne med den anden kugle, og holde begge i luften, idet overfladerne skal være let klæbrige (se foto).

Hvis der er for *meget* vand i lerjorden, kan den ikke stampes (fordi vand ikke kan sammenpresses), og hvis der er for *lidt* vand i, binder leret ikke de øvrige fraktioner sammen. Der skal ikke blandes halm eller andet (savsmuld etc.) i pisé-blandingen. Den nederste halve meter kan dog iblandes læsket kalk for at forbedre vægens vandfasthed.

Lerblandingens rette fugtighed afprøves ved 'klæbemetoden' – her fra bygningen af et pisé-hus på KADK i 2013. Til højre en lidt enklere pisé-metode med løse formbrædder sat mod udvendige stolper – fra Cointeraux's bog.

Denne blanding stampes ned i en bræddeform, en aflang kasse, uden bund, der anbringes oven på fundamentet og senere oven på de allerede godt stampede vægge. Bræddeformen holdes sammen af aftagelige 'rammer' så formen kan skilles ad og flyttes, efter stampningen, der foregår med store træstampere. Så snart lerblandingen er godt stampet kan man flytte formen og på den måde arbejde kontinuerligt. Der kan afsættes vinduer og døre og påbygges gesimser, bånd og pilastre (flade halvsøjle-fremspring) ved hjælp af yderligere bræddeforskallinger. Vægtykkelsen bliver cirka en alen (63 cm). Begge sider af væggene skal pudses med kalkmørtel og derefter kalkes, da regnvandet ellers opløser lermassen. Man kan bygge pisé-huse i op til 3 etagers højde.

De to 'nye' lerjords-konstruktioner i Danmark i 1700- og 1800-tallet: Pisé og wellerwände.

Wellerwände

Pisé-teknikken blev aldrig særligt udbredt i Danmark. I stedet gik man hurtigt over til den meget enklere, nordtyske metode, som de 'medbragte' håndværkere også kendte bedre, kaldt 'Wellerwände'. Først blandes ler, grus og afkortet halm samt vand på jorden. Med en greb stables og senere kastes denne 'lervælling' op på fundamentet, samtidigt med at andre folk stamper, tramper og slår massen sammen med træknipler. Fremspringende halmtotter og ujævnheder i vægfladerne afskæres med en skarp spade, og genopblandes. Man kan undervejs afsætte døre og vinduer i ydermurene, hvorefter facaderne afsluttes med en fremspringende gesims. Gavltrekanterne blev udført i bindingsværk, der blev lerklinet eller bræddebeklædt. De indvendige vægge er også af bindingsværk med lerklining.

Begge sider af ydervæggene pudses med luftkalkmørtel og kalkes omhyggeligt med hvidtekalk. En Wellerwand er cirka 50 cm tyk, men kan også være op til 80 cm, og står lettere bulet og ujævn i overfladen. Måske deraf navnet Wellerwand = 'den bølgede væg'.

Wellerwände er meget enklere at udføre end pisé, og kræver færre redskaber og processer, f.eks. adskillelse, flytning og samling af træformene. Vægge af wellerwände kan også udføres krumme, runde eller buede, som eksempelvis 'Reventlow-Asylet' på Lolland, hvilket pisé ikke kan. Wellerwände kan derimod normalt ikke bygges højere end én etage, og selv taggavlene på 1.sal udføres ofte i udmuret eller bræddebeklædt bindingsværk. Men to-etages bygninger forekommer dog også.

Ifgl. arkitekt Flemming Østergård, der har kikket på de fleste tilbageværende danske lerjordshuse fra 1800-tallet, findes der i dag kun *Gartnerboligen ved Sankt Hans ved Roskilde*, der er udført med pisé-teknik. Resten er i wellerwände. Herunder både Fairy Hill og Folehavegård i Nordsjælland.

Forklaringen er forsøgt givet ovenfor, men den skal nok også findes hos de nordtyske håndværkere, som von der Recke lokkede med til Danmark, for at lære de lokale håndværkere her op. Derudover må lerjorden ved pisé ikke blive for våd, hverken i formen eller under blandingen på jorden. Så det må det helst ikke regne under byggeriet, hvilket som bekendt kan være et problem i Danmark. Dette betyder mindre, når man arbejder med wellerwände.

Folkelivsbilleder fra Frankrig under blandingen af lerjordsmassen til pisé-væggene. Kunne også være fra Danmark – måske med lidt mindre skyggende hatte. Efter François Cointereax, 1791.

Nordsjællandske lerjordshuse fra 1800 - 1865

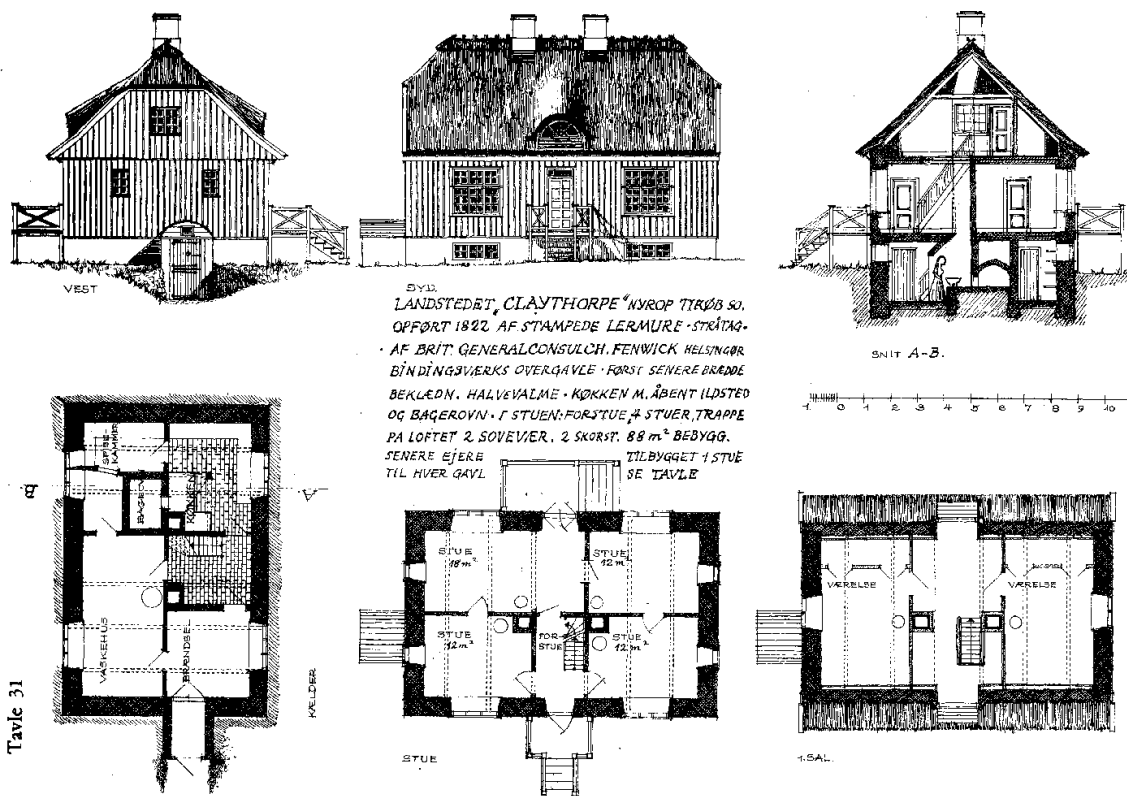
I årene efter 1796 skyder der et større antal huse og gårde i enten pisé eller wellervände op på krongodset omkring København, langt de fleste i Sokkelund Herred, umiddelbart vest for København. Men Lynge-Kronborg Herred kommer godt med i årene 1820 – 1875, hvor der i alt bygges over 3.000 gårde og husmandssteder samt lader og staldelader, hvortil kommer en række skoler med lærerbolig og sågar en stor, nu nedrevet, væveribygning ved Stampen nær Raadvad ved Mølleåen.

Medvirkende til starten af lerbyggeriet i 1820 var dels den store fattigdom, som landet kom i efter Statsbankerotten i 1813.

Et forbillede var også det meget imponerende og smukke landsted i lerjords-teknik, som den engelske generalkonsul i Helsingør byggede i 1822 ved Tikøb og som han kaldte 'Claythorpe'. Som skotte var lermaterialet ikke spor fremmed for ham at bygge med - og bo i.

Claythorpe fotograferet i 1880'erne. Foran huset ses lægefamilien med Hans Lillelund Meyn, hustru, børn og egen lærerinde.

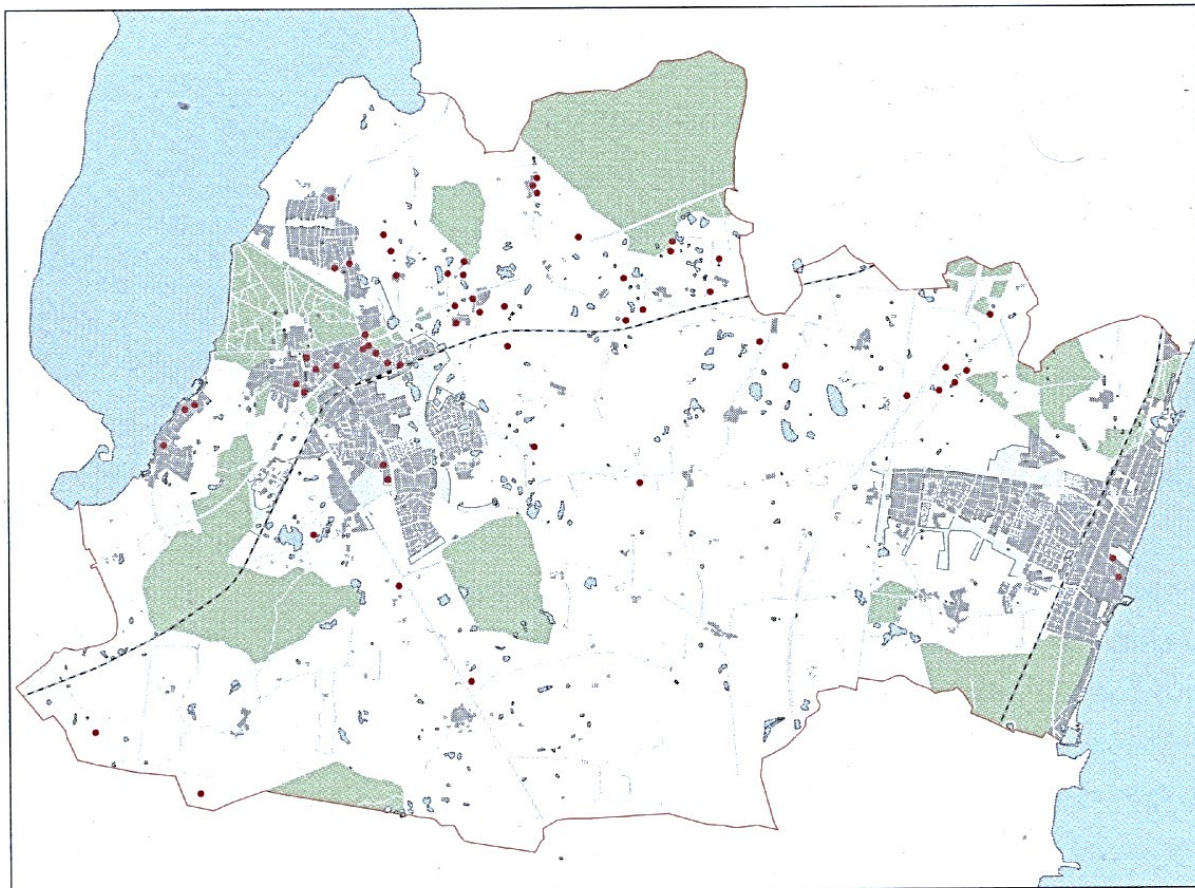

'Claythorpe' ved Tikøb. Opført i 1822 i stampet lerjord af den britiske General-konsul i Helsingør Charles Fenwick som en udvidelse til faderens Nicolas Fenwick landsted 'Fary Hill'. Begge opkaldt efter lokaliteter i Scotland, hvor slægten Fenwick stammede fra. Skitseopmåling af Sven Risom i 'Nordiske ler-jords-huse'. København 1959

Det menes (ifgl. Sven Risom), at der blev bygget op til 4.000 lerjordshuse i Danmark i begyndelsen af 1800-tallet – hvoraf langt de fleste (ifgl. Flemming Nielsen) er bygget i wellerwände-teknik.

Af disse ca. 4.000 'lerjordshuse' fra 1800-tallet, er der kun ca. 61 tilbage i Fredensborg kommune, og kun 20 af disse er i nogenlunde god bevaringsstand, hvortil kommer omkring 10 i resten af landet. Så det er måske en kulturarv, vi burde passe lidt bedre på i fremtiden.

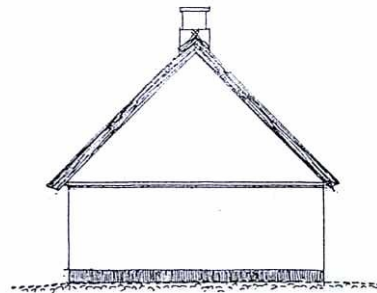
Registrering af 61 tilbageværende lerjordshuse i Fredensborg kommune. Det oplyses at i 2002 var ca. 40 af disse lerjordshuse stærkt ombyggede med tiden, mens kun ca. 20 er relativt velbevarede i dag.

Efter 'Fredensborg-Humlebæk kommuneatlas. Byer og bygninger 2002. Kulturarvsstyrelsen og Fredensborg-Humlebæk kommune 2002. side 29.

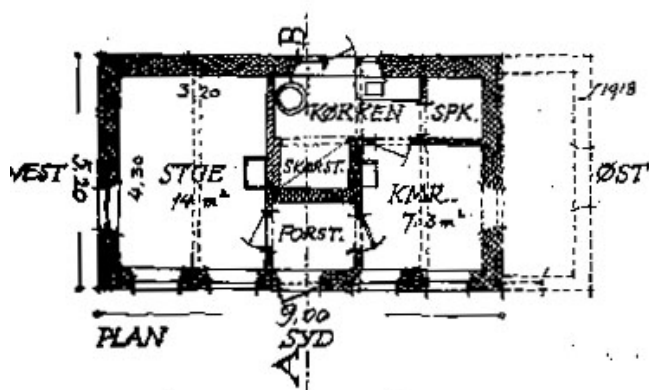
Både pisé- og wellerwand-bygninger havde den store fordel, at der spares bygningstømmer i form af bindingsværk. Loftbjælker og spær og evt. trægulve m.v. slap man dog ikke for, selv om Frederik de Conninck på Dronninggård ved Holte i 1810 forsøgte at bygge lerhuse med lervælv som lofter, for helt at undgå træ. Men forgæves. Det ville også have givet et friskt pust af Arabien til dansk byggeskik.

Derudover var de jordstampede huse forholdsvis billige, afhængig af en direkte nærhed til leret eller en lerholdig lerjord, samt forbruget af arbejdstimer til blandingen og stampningen. Allermest fremhæves det, at lerhusene er tætte og varme, d.v.s. godt isolerende for kulden om vinteren. Og så er de ikke så brandbare som bindingsværket om end de oftest blev forsynet med stråtag.

De kunne også bygges med 20-25 cm større rumhøjder end bindingsværkshusene og så var lerjordshusene knastørre, takket været lerets fugtabsorberende egenskaber, og dermed havde de et både sundt, tørt og godt indeklima.

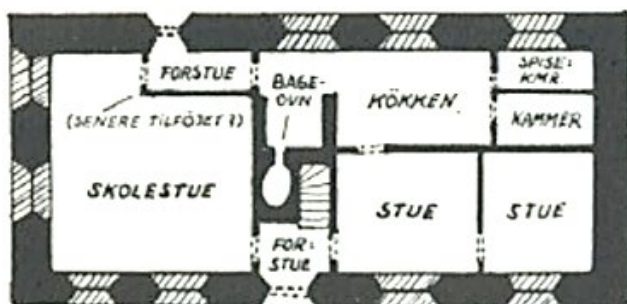
VESTGAVI

Øverst: Søren Larsens hus i Veksebo opført i 1841. opført i wellerwände-teknik, som langt de fleste lerjordshuse i Nordsjælland fra 1800-1850. Indretningen af såvel gårde samt husmandssteder følger i øvrigt den sjællandske tradition for landhusenes indretning.

Nederst: Niels Rasmussens hus i Veksebo Overdrev, opført i 1842.
 Skitseopmåling af Sven Risom i 'Nordiske ler-jordshuse'. København 1959

Andre lerjordshuse i Danmark

Men det nordsjællandske krongods var slet ikke det første til at bygge huse af lerjord. De to yderst fremsynede og samfundsenkede godsejere, A. G. Molkte på Bregentved og landets statsminister Chr. Ditlev Reventlow på Pederstrup, var som såkaldte 'bondevenner' og 'oplysningsfolk' meget interesseret i bøndernes oplysning, uddannelse samt ve og vel.

De byggede derfor hver især omkring 10 skoler til bøndernes børn i årene 1780 – 1800, hvoraf flere af disse findes endnu. Dog ikke længere som skoler. De var heller ikke opført i lerjords-teknik alle sammen.

Men det var den første skole, der blev opført på A. G. Molktes 70 års fødselsdag, den 10. november 1780 i landsbyen Bregentved. Tegningen, bragt i SKALK nr. 2, 1960, viser denne skoles grundplan. Selve skolestuen var 40 m² og lærerboligen var, inkl. forstuen og et rum på loftet 120 m². Læreren havde derudover en stald med plads til 4 køer og 3 får, samt lade og lo, plus marker på 10 tdr. land, som en del af sin aflønning. Så havde han også mælk, uld og korn til mel mm.

TOPOGRAFISK FORTEGNELSE

over opførte danske, stampede lerjord-huse i årene: 1780-1875 i 25 herreder (såvidt som det har været muligt at gennemgå Landsarkivets brandtaksationsprotokoller i dette tidsrum).

Sjælland:

Sokkelund herred	1800-1869	2.160
Lyng-Kronborg (incl. Helsingør købstad) herred	1795-1868	750
Holbo herred	1816-1868	220
Lyng-Frederiksborg herred	1820-1857	75
Somme herred	1817-1858	15
Horns herred	1829-1858	20
Ars-Skipinge herred	1795-1856	8
Tybjerg, Bårse, Ringsted herred	1780-1856	20
Vester Flakkebjerg herred	1800-1856	5
Store Hedinge og Bjeverskov herred	1800-1856	2

Jylland og øerne:

Lolland-Falster stift	1806	c. 250
Fyn med Tåsinge	1816	6
Tønder amt	1795	7
Ribe amt	1795	8
Randers amt	1795	2
Hjørring amt	1795	1
Registrerede ialt		3.500
Ikke brandtakserede og assurerede + 10 %		350
		3.850

KRONOLOGISK TABEL

år for år over fremkomster af »stampede lerjord-huse« i de 4 herreder på Sjælland, hvor antallet af huse og gårde har været størst, og landsarkiv-undersøgelserne er ført tilbunds.

År	Herreder			
	Sokkelund gårde huse	Lyng- Kronborg gårde huse	Holbo gårde huse	Lyng- Frederiksborg gårde huse
1795		2		
1799	5	7	1	
1800	4	13		
1801	3	30	1	
1802	6	27		
1803	9	14	1	
1804	8	25	1	
1805	11	20	1	
1806	8	27		
1807	13	17		
1808	9	9	1	
1809	7	14		
1810	9	13		
1811	5	10		
1812	21	16	1	
1813		4	1	
1814	6	10	1	
1815	3	2	1	
1816	2	6	1	1
1817	3	12		

År	Herreder							
	Sokkelund gårde huse	Lyng- Kronborg gårde huse	Holbo gårde huse	Lyng- Frederiksborg gårde huse				
1818	11	14						
1819	9	17	1				1	
1820	9	17						
1821	18	27						
1822	4	42	1		2			
1823	12	51	3				1	
1824	11	31	3					
1825	8	8	3	6	1			
1826	4	18	5		1			
1827	10	26	2	8	1			
1828	4	18	2	2	2			
1829	7	24	1		4			
1830	5	18		4	1			
1831	2	17	1	3	5			
1832	4	17	3		4			
1833	15	35	4	1	1			
1834	26	33	5	15	3	6		
1835	30	67	6	17	1	3		
1836	25	42	4	15		8		
1837	20	46	3	21	1	1		
1838	23	43	1	12	1	2		2
1839	39	45	1	23	3			
1840	24	35	12	32	1	3		
1841	14	10	8	20	9	21	1	1
1842	18	28	13	49	4	3		1
1843	12	30	3	18	1	6	2	1
1844	12	20	8	25	4	5	3	1
1845	8	37	3	30	1	5	4	1
1846	24	51	10	17	5	10	4	2
1847	8	24	4	15	2	10	10	2
1848	2	17	1	7	3	2	1	
1849	4	20	10	26	3	2	1	
1850	8	15	10	26	2	3	1	1
1851	5	28	6	5	1	3	6	
1852	5	44	6	7	3	8	2	
1853	13	24	5	15		8	5	
1854	13	34	6	32	5	11		
1855	15	20	12	13	3	3		
1856	15	30	12	24		13	5	
1857	22	36	3	15	1	2	2	
1858	6	44	1			1		
1859	10	19						
1860	2	7						
1861	2	4	1	5				
1862	1	2		4	1			
1863	1	6	3	6				
1864	1		1			1		
1865		4	11		1			
1866	1	1	2	2	1	1		
1867	1	1	1	1				
1868	1				1			
1869	1							
1870								
1871								
1872								
1873								
1874								
1875								

'Klip fra bogen 'Nordiske lerjordshuse' af arkitekt Sven Risom. København 1959

Som det ses ligger langt de fleste lerjordshuse i Sokkelund Herred (2.160), Lyngby-Kronborg Herred (750) og Holbo herred (220). I alt 3.130 bygninger. Der skønnes kun at være ca. 50 tilbage af disse.

Det år, der blev opført flest lerjordsbygninger var i 1846 med i alt 123 bygninger, efterfulgt af året 1842 med 116 bygninger, 1839 med 111 og 1835 med 108 lerjordshuse.

Reventlow-asylet i Horslunde

Reventlow-asylet i Horslunde på Lolland blev opført i 1824 på godset Pederstrup, der var ejet af greve Christian Frederik Ditlev greve Reventlow (1748-1827), der også var Danmarks Statsminister og en af hovedmændene bag Landboreformerne i Danmark i 1784 – ca. 1830.

Asylet var ved opførslen beregnet for 6-8 'fattiglemmer', primært ældre enker, der havde været i tjeneste på C.D.F. Reventlows hovedgård Pederstrup under grevskabet Christianssæde.

Både for at eksperimentere med landbyggeskikken, hvilket også var en del af Landboreformernes formål, og fordi der efter 'englandskrigene' var stor knaphed på penge, og derudover hårdt brug for alt det træ, skovene kunne levere til opbygningen af en ny orlogsflåde, blev bygningen opført af lerjord i wällerwände-teknik. Dette ses bl.a. på den runde udbygning i nordsiden, der eksempelvis ikke kan udføres i pisé. Huset er hvidkalket helt ned til sokkelstenene. De to taggavle er bygget af bindingsværk med lerklinede tavler, der også er hvidkalket over 'stok og sten'. Huset er i dag bygningsfredet.

På gamle billeder har huset 'syet' rygning i stråtaget, efter inspiration fra Holsten, der udviklede sig til en specialitet for Lolland, de såkaldte 'lollandske' eller 'holstenske' rygninger.

Reventlow-asylet i Horslunde på Lolland, opført i 1824 af Christian F. Ditlev Reventlow på Pederstrup, på dette tidspunkt Danmarks statsminister, som en stiftelse for tidligere tjenere på herregården. Bygget i wällerwände.

Opmåling: Arkitekt Jesper Herbert Nielsen

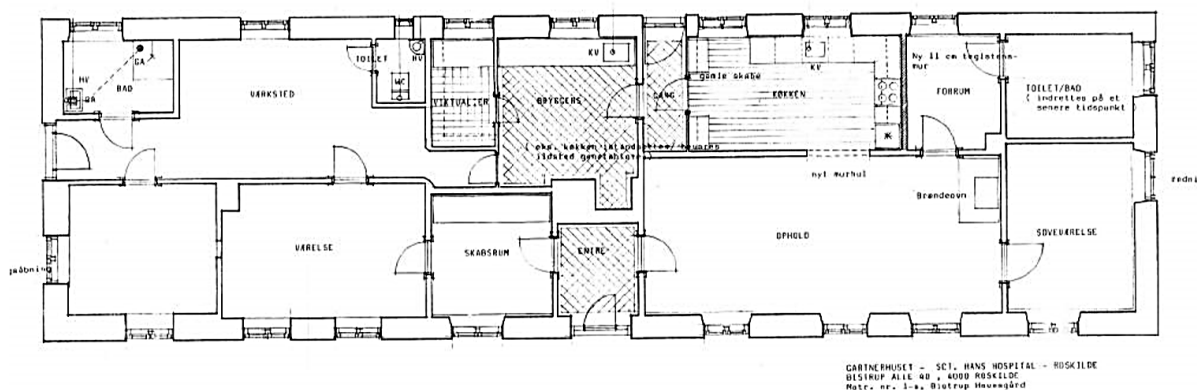

Gartnerboligen på Sankt Hans ved Roskilde.

Englændernes bombardement af København i 1807 medførte at Sankt Hans Hospital ved Nørreport blev ødelagt, som følge heraf måtte Københavns fattigvæsen finde et andet sted til de sindslidende.

Valget faldt på Bistrupgård lidt uden for Roskilde, godset blev købt i 1808 og udflytningen begyndte i 1814. Godsets hovedbygning blev indrettet til hospital, men til funktionærerne blev der bl.a. opført ni dobbelthuse, hvoraf mindst 2 af disse var opført af stampet lerjord i pisé-teknik. Det ene var "Paapas-serhuset", der blev bygget i 1815, og som senere blev til overgartnerens bolig. I dag er kun denne tilbage, idet de øvrige huse blev nedrevet i 1860'erne.

Man kan tydeligt kende de fransk-inspirerede pisé-huse fra de nordtysk-inspirerede bygninger i wellerwände, idet de første er bygget op af forholdsvis tør lerjord i tydelige lag, hvor der ses spor efter de tværgående huller efter de bomme af træ, der har holdt træformen samlet. Wellerwände-murede er mere 'bølgede', fordi den våde halm- og lerblandede jord er kastet op uden en form, men efter tørringen er hakket af på begge sider. Foto: Flemming Nielsen

Gartnerhuset på Sankt Hans ved Roskilde

Bygningen er formentlig det eneste 'overlevende' pisé-hus i Danmark

Opmåling: Arkitekt Flemming Østergaard Nielsen

Litteratur (kronologisk)

Seidelin, K. H.: *Vejledning til at bygge bequemme og uforbrændelige huse af jord*. København 1791.
Med to illustrationer i kobbersnit.

Bedre Byggeskik's årshæfte 1928.

Sven Risom: *Nordiske ler-jords-huse*. København 1959
Heri yderligere litteratur

Sven Risom: *Landsbyskolen*. SKALK nr. 2, 1960. side 28-30.

Otto Arp og Jesper Herbert Nielsen: *Reventlow-asylet i Hornslunde*.
Lolland-Falsters Stiftsbog 1989

Østergaard, Steen og Flemming: *Lerjord som byggemateriale*. Boligministeriet, Bygge og
Boligstyrelsen, 1992.

Finn Thøgersen: *Byggematerialet lerjord*. DTU, Laboratoriet for Bygningsmaterialer. Teknisk
Rapport nr. 291, 1993

Kulturarvsstyrelsen og Fredensborg-Humlebæk kommune: *Fredensborg-Humlebæk kommuneatlas*.
Byer og bygninger 2002. side 29 m.fl.

Vadstrup, Søren: *Mit bevaringsværdige hus i Fredensborg*. Fredensborg Bevaringsforening 2010
(side 57-58, bl.a. om von der Recke og de nordsjællandske lerjordshuse)

Vadstrup, Søren: *Glæder og sorger med lervægge*. 2019
<https://www.bevardithus.dk/wp-content/uploads/Gl%C3%A6der-og-sorger-med-ler%C3%A6gge.pdf>

Vadstrup, Søren: *Lerjordshuse i Danmark i pisé og wellerwände 1780 – 1880*. 2020
<https://www.bevardithus.dk/wp-content/uploads/Lerjordshuse-i-Danmark-SV-2019-1.pdf>

Vadstrup, Søren: *Mit bindingsværkshus*. Netværk for Bindingsværk, 2020. side 98-120.

3 lerjordshuse på stribe i Veksebo i Nordsjælland.